

Statens Sivilrettsforvaltning
post@sivilrett.no

Vår referanse: 2021/199
Dato: 10/12/2021

Fri sakførsel ved påstand om brudd på EMK

1. Innledning

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig. Vi skal bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene, særlig ved å gi råd og fremme anbefalinger til Stortinget, regjeringen, Sametinget og andre. Med dette er det blant annet NIMs oppgave å undersøke praktiseringen av menneskerettsforpliktelser hos forvaltningen.

Vi er nylig gjort oppmerksomme på Statens sivilrettsforvaltnings vedtak av 20. mai 2021, der det ble gitt avslag på søknad om fri sakførsel og fritak for rettsgebyr i sak der det var krevd fastsettelsesdom for brudd på Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3 og erstatning som følge av kroppsvisitasjoner i varetekt.¹

Vedtaket reiser spørsmål om retten til å få dekket sakskostnader etter EMK artikkel 6. NIM behandler ikke enkeltsaker, og vår henvendelse gjelder derfor ikke denne saken konkret, men den generelle lovforståelsen vedtaket gir uttrykk for.

2. Menneskerettslige forpliktelser

Etter EMK artikkel 6 nr. 1 har enhver rett til en rettferdig rettergang. Bestemmelsen innebærer ikke en plikt til å dekke private parters advokatkostnader i alle sivile saker, men kan omfatte en slik plikt i saker der slik bistand vil være uunnværlig for en effektiv tilgang til domstolene.² Hvorvidt artikkel 6 nr. 1 innebærer en rett til slik bistand beror på en konkret vurdering av hver sak, hvor det overordnede vurderingstemaet er hvorvidt manglende fri sakførsel vil frata søker retten til en rettferdig rettergang.

Etter EMK artikkel 13 har dessuten enhver krav på et effektivt rettsmiddel ved påstand om brudd på konvensjonen. Etter Den europeiske menneskerettsdomstolens (EMD) praksis må rettsmiddelet være tilstrekkelig og tilgjengelig, og for krenkelser av artikkel 3 må klager som hovedregel også ha tilgang på kompensasjon. Ettersom artikkel 6 i stor

¹ REHJ-2021-1520

² Airey v. Irland § 26.

grad konsumerer artikkel 13 når det gjelder tilgang til domstolene, går vi ikke nærmere inn på dette her.

EMK artikkel 6 kan i norsk rett enten anvendes som et selvstendig grunnlag for krav på fri sakførsel, eller forpliktelsene kan benyttes som tolkningsmoment i fastleggingen av rettshjelpslovens rekkevidde.

Etter EMDs praksis er det i vurderingen av om fri sakførsel skal innvilges særlig relevant hva som står på spill for søker, om en konvensjonsrettighet er involvert, hvor komplisert rettskildebildet eller prosessen vil være, i hvilken grad det er mulig for klager å representere seg selv, og hvorvidt nasjonal rett stiller krav om at vedkommende må være representert ved advokat.³ Det er videre adgang til å begrense tilgangen avhengig av klagers økonomiske ressurser, og hvor sannsynlig det er at vedkommende vil kunne nå frem med sitt søksmål.

3. Statens sivilrettsforvaltnings oppfatning

Av Statens sivilrettsforvaltnings vedtak er følgende angitt som begrunnelse for avslaget:

«Når det gjelder spørsmålet om erstatning for krenkelser for brudd på EMK art 3, så må det legges til grunn at dette betyr mye for søker. Videre legges det til grunn at søker ikke selv har økonomi til å betale for juridisk bistand og at saken er kompleks. Når statens sivilrettsforvaltning likevel ikke finner at manglende adgang til fri rettshjelp vil utgjøre en krenkelse av retten til domstolsprøving og rettferdig rettergang, er det lagt vekt på at omkostningene i saken må antas å bli uforholdsmessig store i forhold til det beløpet søker kan bli tilkjent ved dom. Det vises i den forbindelse til at det vil bli krevd oppreisning i størrelsesorden kr. 26 000 – 32 500, mens en sak for tingretten vil koste flere ganger dette beløpet. Dette selv om det tas hensyn til at arbeidet i den aktuelle saken vil bli begrenset av at tilsvarende problemstilling er utredet tidligere, dvs. i saken hvor det allerede er innvilget fri sakførsel. Det er i vurderingen også lagt vekt på at søker vil kunne få avklart sin rettsstilling nettopp ved at det tidligere er innvilget fri sakførsel for å prøve en tilsvarende problemstilling.»

Begrunnelsen reiser noen spørsmål NIM gjerne skulle hatt Statens sivilrettsforvaltnings synspunkter på. Dette gjelder særlig følgende:

- Det rettslige grunnlaget for at erstatningssummens størrelse kan spille inn i vurderingen av om det skal innvilges fri sakførsel i saker om mulig konvensjonsbrudd.
- Hvordan det bør vektes i vurderingen dersom saken gjelder krav om konstatering av brudd på EMK artikkel 3, dersom kravet ikke kan prøves på

³ Se en gjennomgang av rettspraksis [her](#) på s. 37-38.

annen måte enn gjennom domstolene, saken er kompleks, og klager ikke har ressurser til å føre saken på egenhånd.

- Grunnlaget for å vektlegge at utenforstående skal føre sin sak for rettssystemet, gitt at slike saker ikke vil få rettskraftvirkning overfor andre enn parter i den enkelte saken.

I den grad vedtak i saker hvor det påstås brudd på EMK bygger på bestemte retningslinjer eller liknende, ber vi også om innsyn i disse.

4. Avslutning

Vi imøteser nærmere redegjørelse for disse spørsmålene, og er tilgjengelige for dialog hvis dette er ønskelig.

Vennlig hilsen
for Norges institusjon for menneskerettigheter

Adele Matheson Mestad
Direktør

Mathilde Wilhelmsen
Rådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.